

De opmars van **linkse leiders** toont het failliet van de vrije-marktideologie. Door **Cees Zoon**.

Neoliberalisme exit in Latijns-Amerika

Dit is meer dan een verkiezingsoverwinning, dit is het einde van een tijdperk', zei de opgetogen Rafael Correa toen hij begin dit jaar met een onverwacht ruime meerderheid tot president van Ecuador was gekozen. 'Het betekent het einde van de lange neoliberale nacht in ons land.'

Correa herhaalde bijna dezelfde woorden die eerder al op tal van andere plaatsen in Latijns-Amerika hadden geklonken: in Bolivia, in Argentinië, in Brazilië, in Venezuela. De kaart van het continent is rood gekleurd, want op slechts een enkele uitzondering na zijn alle gekozen en herkozen presidenten links. En het einde dat zij stuk voor stuk verkondigen is dat van het economische systeem dat al enkele decennia lang het enige vigerende is: wat officieel heet de Consensus van Washington, maar in de praktijk te boek staat als het neoliberalisme.

Natuurlijk gaat het niet om een homogene groep klassieke marxisten die zich eensgezind aan de revolutie van het continent gaan zetten. De Braziliaanse president Lula is bijzonder populair bij de internationale financiële instellingen door zijn conventionele economische beleid, terwijl zijn Argentijnse collega Kirchner zich met zijn voortdurende aanvallen op het IMF en de in Argentinië opererende multinationals geen geziene gast in die kringen heeft gemaakt. De Boliviaanse president Evo Morales is met zijn nationalisering van de bodemschatten een schrikbeeld voor het internationale bedrijfsleven, terwijl de Chileense sociaaldemocrate Michelle Bachelet het uitstekend kan vinden met de ondernemers. En hors categorie is Hugo Chávez, de enige die zich een 'socialist van de 21ste eeuw' noemt en die zich

uitput in de traditionele anti-imperialistische retoriek.

De linkse partijen en leiders krijgen hun kans omdat de teleurstelling over de voorgaande 'regeringen van de volledig vrije markt' groot is. Die vrije markt heeft niet de economische voorspoed gebracht die werd voorspeld. Het neoliberalisme is in Latijns-Amerika over de hele linie in praktijk gebracht (en in de meeste landen geïntroduceerd na de militaire coups van de jaren zeventig). Niettemin heeft de regio nog altijd de grootste verschillen tussen rijk en arm in de wereld, een kloof die alleen maar is gegroeid. Van de 550 miljoen inwoners van Latijns Amerika leven er 220 miljoen onder de armoede grens en 100 miljoen van hen moeten zich in leven zien te houden met minder dan een dollar per dag.

Hoe groot de onderlinge verschillen tussen de nieuwe linkse leiders van Latijns-Amerika ook mogen zijn, over een ding lijken zij het eens: het neoliberalisme heeft zijn langste tijd gehad. Eensgezind dragen zij de gedachte uit dat de staat weer meer invloed op het economisch leven moet krijgen. De golf van superprivatiseringen is voorbij (er valt ook weinig meer te privatiseren).

De nieuwe regeerders worden in hun overtuiging gesteund door vooraanstaande economen als de Chileen Ricardo French-Davis: 'Na een reeks ernstige politieke en economische crises groeide het besef dat het neoliberalisme op zijn minst moet worden gecorrigeerd: wanneer je mensen continu misbruikt, exploderen ze op een gegeven moment. De interne markten hebben correcties nodig, het exporteren van grondstoffen zonder enige connectie met de rest van de economie werkt niet.'

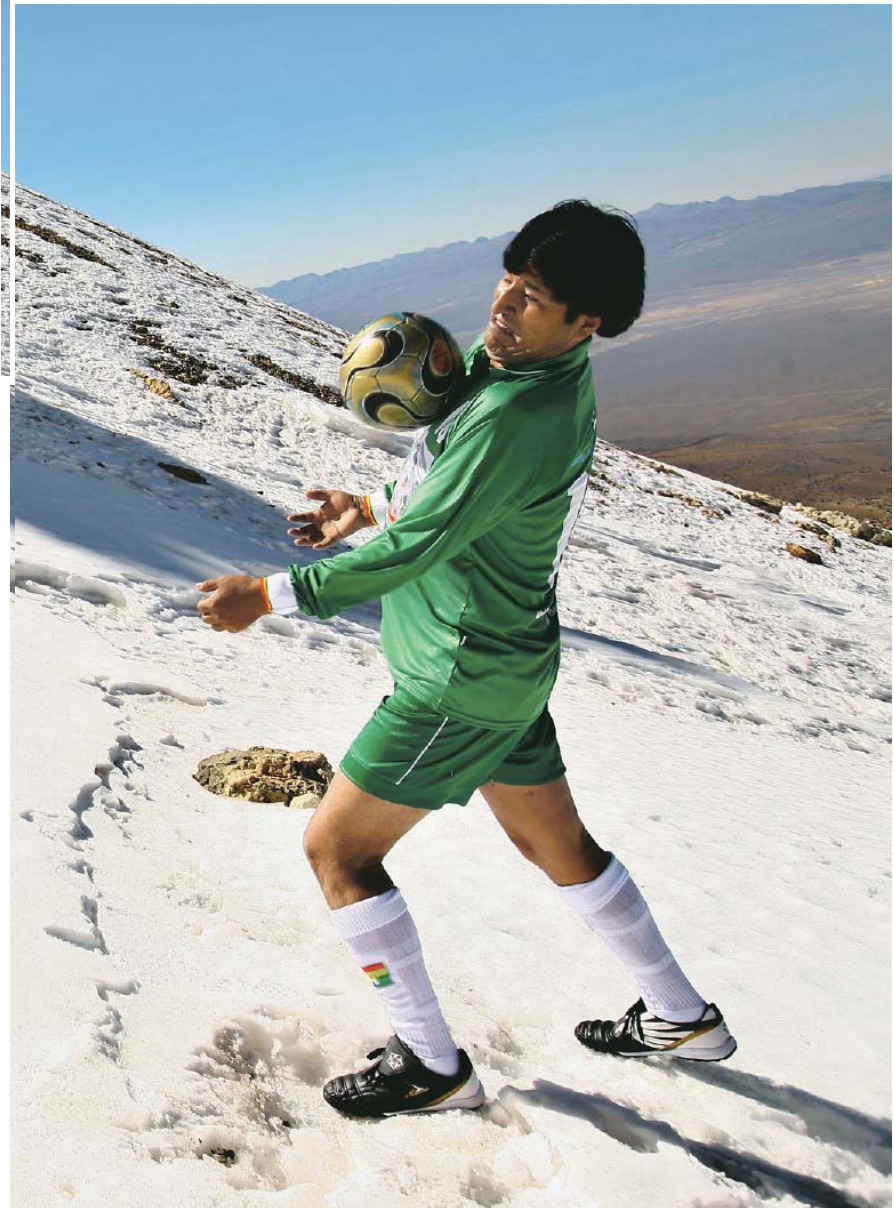
'In de jaren negentig kwam de

tweede golf van hervormingen, met de enorme privatiseringen, bedoeld om meer groei te krijgen. Maar van 1990 tot 2005 was de groei in het continent 2,6 procent, hetzelfde als tijdens de dictatuur van Pinochet in Chili. Overal is in de jaren negentig een sterke nadruk gelegd op de import, terwijl niets werd gedaan voor de export.

'Het neoliberalisme is onevenwichtig en stekeblind. We kunnen niet hetzelfde model opleggen in totaal verschillende landen. Haïti is niet Finland, Bolivia is niet de Verenigde Staten. Het was een idee van collega's in Washington dat één model het beste was, en dat was het hunne. Zonder lessen te trekken uit de diepe crises in Chili of Argentinië. Je kunt niet uit een vliegtuig stappen in pakweg Guatemala en zeggen: dit moet je doen. Eerst moet je de lokale situatie analyseren.'

Zonder een actievere staat lijkt het onmogelijk meer te investeren in gezondheidszorg, onderwijs en infrastructuur, en iedereen is het erover eens dat dit prioriteitsgebieden zijn met het oog op de toekomst. De staatsinmenging groeit en zal zeker verder groeien, met name in de energie- en nutssectoren.

De Argentijnse president Kirchner liep voorop met zijn aanhoudende kritiek op de geprivatiseerde nutsbedrijven, en besloot onlangs de dramatisch falende spoorwegen weer te nationaliseren. Eerder al nam de Argentijnse staat de controle terug over het grootste waterleidingbedrijf nadat het Franse bedrijf Suez wegens het niet nakomen van de toegezegde investeringen aan de dijk was gezet. De privatisering van het water is ook in Bolivia teruggedraaid. Evo Morales won de verkiezingen vooral door zijn aangekondigde plannen de grote gasvoorraden van het land te natio-

President Morales van Bolivia voetbalt op de hoogste Andespiek in zijn land. Foto AP

Privatisering bracht weinig groei maar wel veel armoede

naliseren. De daadwerkelijke afkondiging ervan veroorzaakte een schok in internationale financiële kringen, maar uiteindelijk gingen alle betrokken oliemultinationals ermee akkoord.

Overigens is niet alles geprivatiseerd onder de militairen. In Chili onder dictator Pinochet waren de staatskopermijnen een schat van het leger: 10 procent van de opbrengst van het koper vloeide direct naar de strijdkrachten, die dat vele geld naar eigen goeddunken mochten besteden. Dat absurde privilege, dat geheel in strijd was met de officieel beleden filo-

sophie van de vrije markt, is pas begin dit jaar door presidente Bachelet ongedaan gemaakt. De gunstige economische cijfers van Chili zijn voor een groot deel te danken aan de enorm gegroeide inkomsten van 's lands grootste staatsbedrijf.

Cees Zoon is correspondent van de Volkskrant in Mexico-stad. Dit artikel is een ingekorte en bewerkte versie van de inleiding van het deze week verschenen boek *Het Rode Continent. De nieuwe linkse leiders van Latijns Amerika*. Uitg. Meulenhoff/de Volkskrant. 15,00 euro.